

TYSK JAKTTERRIER I SVERIGE

Av Christina & Kenth Elving i jan. 2006

Rasens svenska historia

De första tyska jaktterrierna kom till Sverige från Danmark i början på 60-talet. Det var danska jägare och skogvaktare, som arbetade i Sydsverige/Skåne, som tog sina hundar med till Sverige. Kennelnamnen var Stensigs, Tolneskovens etc.

1969 blev gränsen mellan Sverige och Danmark stängd för införsel av hundar pga. rabies och det dröjde länge innan samarbetet mellan länderna kom igång igen.

Den första kull som blev född i Sverige blev registrerad 1966, men det var först på 70-talet, som uppfödningen av tjt i Sverige tog fart. 1969 registrerades det en kull och 1977 sju kullar.

1977 blev något av en vändpunkt för rasen i Sverige, för då blev hanhunden *Ares vom Eichenhof* importerad ifrån Tyskland. Ares var en mycket snygg hanhund, som blev startad många gånger på utställning och på grytprov, som på den tiden var det enda jaktprov som existerade för rasen. Ares blev ”mallen” för rasen, både för dem som kunde en del om rasen och för dem som såg ned på den!

De viktigaste pionjärerna bakom det tidiga engagemanget och uppfödning av rasen i Sverige 1966-1975 var: Skogvaktare *Harry Juhl* (uppf fram till 1966), som födde upp den första svenskfödda kullen mellan *Dich & Wilma, Jens Christensen* (Yrkesjägare på Rydaholm) som avlade på Tolneskovens Git 1970 & 1971, *Jens Bach* m tiken *Musse* 1972, *Axel Bech* med tiken *Svanemöllans Amigo*, 1972 och 1973, *Kjell-Ove Andersson* med hundarna *Tolneskovens Herman* och *Tanja* 1973, 1974 & 1975, *Rune Andersson* 1973, *GB Aschan* 1973, *Bo Gustavsson* 1973, *Hans Persson* 1973 (Yrkesjägare & senare uppf. under namnet *Fastorp*), *Dennis & Birgitta*

Berndtsson 1975 (senare uppf. med namnet *Denbis*).

Organisation och klubbförhållande

1980 bildades rasklubben Tysk Jaktterrier Klubb (TJTK). Det året blev det registrerat 95 valpar i 25 kullar.

Innan klubben bildades, var några entusiaster på en resa till S Jylland/Danmark. Det var bl.a. de svenska klubbpionjärerna *Dennis Berndtsson*, *Tore Brouang* och *Kenth Elving*. I Danmark träffade man den tidens danska tjt-profiler, *Poul Mølvad Jørgensen*, *Søren Fisker*, *Lorens Klavsen* och *Knud Markussen* m.fl. som visade hur rasen arbetade i gryt, på eftersök m.m.

Den svenska rasklubben är organiserad under Svenska Terrierklubben, som i sin tur är under Svenska Kennelklubben. Tysk Jaktterrier Klubb har idag drygt 300 medlemmar. Klubben har genom åren varit styrd av skiftande åsiktsgrupperingar, varför man kan säga att rasens utveckling kanske hämmats för det att folk har haft svårt för att enas.

Avel och uppfödning

På 70-talet var det ganska få hundar i aveln och det producerades ganska få valpar. I slutet på 70-talet var det faktiskt bara tre uppfödare – ingen av dem hade kennelnamn. Det första kennelnamnet blev reg. 1984 och det året blev det registrerat 160 valpar.

Dennis och *Birgitta Berndtsson* var de helt dominerande uppfödarna under åren 1976 till 1989. De fick sitt kennelnamn ”*Denbis*” 1985.

Nya kennelnamn kom efterhand som: *Gamekeeper's* (1984), *Jaktgranats* (1985), *Nyebys* (1986), *Klippmarkens* (1986), *Hultets* (1986), *Tyja's* (1987), *Hivlingen's* (1989). På 90-talet kom *Hästmurens* (1990), *Rävstigens* (1991) och *Viltkräckens* (1994). De kennlar som är skrivna i kursivt, är verksamma än idag.

Sedan importen av Ares vom Eichenhof 1977 – han blev far till 103 valpar – har det varit ganska långt mellan importerna på grund av de stränga införselbestämmelserna. Antalet importer från 1990 fram till 2000 var ca 20 st. plus några som var inleasade. Många hanhundar blev därför använda alltför mycket i aveln, vilket kom surt bakefter, då det visade sig att en del nedärvde LL.

De hanhundar som användes mest i svensk avel fram till 1990 – utöver Ares vom Eichenhof – var Lutz vom Jagdrubin (1982) med nästa 150 valpar efter sig och Vasco vom Tränenhügel (1987) med 95 avkommor. Dessvärre var alla tre även anlagsbärare för linsluxation (LL). Den tyskfödde hanhunden Boss vd Sauwiese var också verksam under denna period, importerad från DK.

Hur många hundar som har fått LL i Sverige är det ingen som vet med säkerhet. Flera hundar blev dessvärre inrapporterade till Dogbase, som LL-hundar, även om de inte haft det, utan man hade ”hört” att de hade det. Bland de felaktigt rapporterade finns Ares vom Eichenhof.

Det är säkert fler individer som fått LL, än de vi känner till officiellt, eftersom de flesta svenska tjt i populationen var släkt med varandra. Ex. blev döttrar till anlagsbärare parade med hanhundar som senare visade sig vara anlagsbärare.

Man blev inte klokare av dessa felsteg. På 90-talet fortsatte de flesta kennlar att arbeta med det gamla ”svenska” blodslinjerna. De betydelsefullaste importerna detta decennium kan nog sägas vara hanhunden Bosh (DK) och den tyskfödda tiken Wildwärters Sera (imp DK), samt hanhunden Axiom Musta-Rudolf från Finland.

Khan vd Zeiler Klinge, Jäger vd Zeiler Klinge och Jakko vom Strützbberg blev leasade under denna period. De tre har inte lämnat några djupare spår i den svenska aveln. Khan blev endast använd på importörernas egna tikar, som alla var släkt

med varandra, och Jakko gav avkomma med LL.

De hanhundar som sedan år 2000 haft störst betydelse för den svenska populationen är Birkhedes Ass, Klaus vom Limeshain och Palle vd Helle.

Dessa hanhundar har visat sig passa mycket bra på det svenska tikmaterialet och gett goda avelsdjur.

Man har i Sverige blivit mer intresserad av att importera, eftersom man har insett de fördelar som följer av detta, som bättre sundhet, dresserbarhet, mindre inavel i populationen etc. Under 2005 var det rekord i antalet importerade hundar. Inte mindre än 16 importer blev S-registrerade, varav 3 från Finland och övriga från Tyskland.

Några få (4) kennlar har i ca 10 år helt dominerat aveln i Sverige. De föder upp 30-50 % av samtliga valpar som blir födda varje år.

Dessa fyra kennlar är i alfabetisk ordning: Gamekeeper’s (Kenth & Christina Elving), Hivlingens (Jan Nilsson), Tyja’s (Cid Malmros & Eva-Lisa Hansson), samt Viltskräckens (Sven-Olof Svensson). Som en kuriositet är flera av kennelinnehavarna även jaktprovsdomare för rasen: Jan Nilsson, Cid Malmros och S-O Svensson är det i Sverige & Christina är det i Danmark.

De flesta andra verksamma kennlar har 1-2 tikar. Med de avelsbestämmelser som är fastlagda av Svenska Kennelklubben, och som gäller alla raser, är det svårt att bedriva en regelbunden uppfödning om man har få tikar. Reglerna säger bl.a. max 5 kullar per tik och ifall man har parat tiken vid två påföljande löpperioder, skall tiken vila i minst 13 månader, innan den paras igen. En tik får heller inte paras efter 7 års ålder.

Populationen och antal valpar per år
År 2000 blev det registrerat 189 tjt inkl 2 importer.

2001 181 st inkl 1 import.
2002 228 st. inkl. 6 import.
2003 206 st. inkl 4 import.
2004 231 st. inkl. 3 import och
2005 272 st. inkl. 16 import.
Importland var i första hand Tyskland, men även Finland och Danmark.

Den genomsnittliga mankhöjden är för hanhundar ca 38-39 cm och för tikar 37-38 cm. Sveriges kuperade terräng i kombination med att tjt i Sverige först och främst används till jakt ovan jord, bl.a. på vildsvin, har gjort att genomsnittshöjden är större än den är i DK. En liten hund kan få det svårt att fungera optimalt i den tuffare terrängen.

Exteriört har vi i Sverige en någorlunda god standard, d.v.s. ung. som i Tyskland. Men genomgående kan man se dåliga benstommar, smala nospartier och klena underkäkar.

Dessa fel blev man uppmärksam på redan 1983, då klubben med hjälp av Sydsvenska Terrierklubben inviterade Hans H. Nolte från Tyskland som domare på en utställning. Den var i Oxie (Skåne) den 24 september 1983 och det var första gången en rasspecialist dömde tjt i Sverige.

I många år har aveln försiggått i "kennelpopulationer", som sällan blandas med varandra. Många nya kennlar fortsätter i samma anda och parar bara inom "familjen" enligt "sin" uppfödarens direktiv.

Enligt SKK:s bestämmelser skall varje rasklubb ha ett avelsråd. I avelsrådets främsta uppgifter ingår att sammanställa olika slags statistik och att verka för att det i aveln används så många individer som möjligt för att hålla rasen frisk, med en stor genpool.

Det är bl.a. där begreppet "RAS" (se nedan) kommer in. En viktig del i ras är att hindra att man överanvänder hanhundarna. I en så liten ras som tjt är i Sverige innebär

detta att ingen hanhund under sin livstid bör få flera valpar än vad som motsvaras av 25 % av en årsproduktion av valpar (eller 5% av produktionen över en 5 års period). Med de registreringstal som rasen haft de senaste 5 åren betyder detta att en hanhund inte bör bli far till fler än ca 50-60 valpar under sin levnadstid.

RAS

Svenska Kennelklubben har beordrat samtliga rasklubbar att insända en handlingsplan för aveln. Detta projekt kallas RAS.

Rasklubben skall dels beskriva rasens nuvarande tillstånd (sundhet, population, exteriör, jakt etc.), dels göra en tillbakablick över de senaste 10 åren och utifrån detta utarbeta en handlingsplan hur rasen ska förvaltas de kommande 3-5 åren. RAS-dokumentet, som skall uppdateras var 3:e år, skall godkännas av SKK och rasklubbarna skall innan dess förankra handlingsplanen hos medlemmarna genom klubbtidning och informationsmöten. RAS tvingar således rasklubben till att fördjupa sig i genetik och att "utbilda" sina medlemmar och uppfödare inom rasen. Det viktigaste med RAS är att göra medlemmarna/uppfödarna medvetna om hur viktigt det är att skapa och bibehålla en genetisk bredd – genpool - i populationen för att rasen skall kunna hållas frisk och sund.

Även i Finland har man något som påminner om RAS.

Träning

I Sverige används norsk provgryt liksom i Danmark, men det är likväl stor skillnad från de danska förhållandena.

Provdjur är alltid grävling och så finns det 2 "nälsögon" inbyggda vid vardera ingången i grytet, vilka är 30 cm långa, 17 cm höga och 13 cm breda.

Svenska bestämmelser anger att grävlingar skall hållas i inhängningar är den kan gräva. Detta kräver stora hägnader enligt Jordbruksverkets anvisningar, men då kan man ha flera grävlingar i samma hägn.

Grävlingarna får inte heller transporteras för långt mellan hägn och provgryt och de får bara användas en begränsad tid per träningsdag.

Däremot finns det inte några speciella krav på utbildning, varken för den som har grävlingarna eller tränaren.

Det senare har nog inte gagnat grytfrågan nu, när djurskydd, veterinärer och myndigheter har ifrågasatt den verksamhet som pågår. För närvarande har det framställts flera förslag till Sveriges riksdag om att förbjuda grytträning och grytjakt. Regeringen har givit Jordbruksverket i uppdrag att göra en undersökning av hela verksamheten. Beslut om detta kan förväntas bli framlagt under 2006.

Saken har inte blivit bättre av att många jägare är kritiska över grytjakten och att inte ens ”grythundsjägarna” kan hålla ihop. Svenska Grythundklubben – en klubb som anordnar grytprov för samtliga raser inkl tysk jaktterrier – strävar i en riktning och Tysk Jaktterrier Klubb i en annan.

Idag finns där endast få godkända grävlinghägn i Sverige. I närheten av dessa finns det en verksamhet som närmast kan beskrivas som stora ”träningscamps”, som drar till sig folk från stora avstånd, för Sverige är ju ett land med stora avstånd och många grythundraser. Ofta är det träning flera gånger per vecka i den perioden när grävlingen inte har sin vintersömn. Många tränar sin hund varje vecka i grytet med målet att starta på jaktprov.

Prov

Fram till 1985 fanns det inga andra prov för tjt än s.k. grytanlagsprov. All officiell provverksamhet i gryt sköttes av Svenska Grythundklubben och – fast i mindre omfattning – av Svenska Taxklubben.. Provgrytet var detsamma som i Danmark - norsk ”prövegrov” – men med liggande nålsögon vid ingångarna och med en sandvall framför kitteln i gång 1 & 2 samt

en vattengrav så fanns mellan gång 1 och gången till hyllan. Syftet med provet var att träna hunden så att den fungerade bra på praktisk grytjakt.

Hundar/Raser som var för hårda, var inte populära. Vid kitteln var det öppen kontakt mellan grävling och hund. Hunden kunde få huvudet och halsen in i kitteln och grävlingen kunde naturligtvis göra detsamma fast omvänt.

Från provsäsongen 2005 är öppen kontakt mellan hund och grävling förbjudet. Idag har man ett galler liknande det som finns i DK mellan hunden och grävlingen. Sanden och vattengraven togs bort 1996.

Tysk Jaktterrier Klubb hade, från det att klubben startades, arbetat för att få lov till att genomföra de särskilda prov, som fanns för rasen i Danmark och Tyskland, nämligen ”Avelsprov”. Den Svenska Terrierklubben och SKK var positiva, men SGK arbetade hårt för att de nya reglerna inte skulle godkännas. Det kunde nog till stor del bero på att tysk jaktterrier arbetade på ett sätt i grytet som man inte var van vid. Tysk jaktterrier har alltid varit en hård grythund, och den egenskapen har framhållits som positiv och som något som skall bevaras av många av dem som har rasen.

Dessa nya personer, som rasen drog till sig, skrämde nog dem, som hade grythundar av andra raser, vilka man kunde bedriva grytjakt med i flera dagar utan att hundarna fick större skador. Detta att jmf med många tyska jaktterriers, som gärna sökte strid med både räv och grävling. Även inom TJTK var det grupper, som arbetade mot majoritetens önskan om ett prov som var speciellt inriktat mot tysk jaktterrier i likhet med proven i Tyskland och Danmark, och hur provgrytet skulle vara utformat för tjt. Detta kulminerade i ett mycket bittert årsmöte 1984, där kompromissen blev, att det skulle finnas nålsögon vid ingången vid tjt:s grytmoment, men att de skulle vara stående

d.v.s. vara 17 cm höga och 13 cm breda med en längd på 30 cm.

1986 blev den svenska provformen för tjt godkänd, *Anlagsprov Fält* resp.

Anlagsprov Skog.

Redan 1983 genomförde klubben sitt första "Anlagsprov Fält" (inofficiellt) på godset Svenstorp i Skåne. Domare var Knud Markussen, Hans H. Nolte och Heinz Tietz.

"Anlagsprov Skog och Fält" har gryt- och vattenmoment som är någorlunda detsamma som avlsprøven, medan drevdelen för "Anlagsprov Skog" genomförs med fritt sök i skog, där hunden kan driva allt från hare till älg och utifrån detta få sina betyg. Hunden skall driva viltet i minst 5 minuter och var tillbaka hos sin förare inom 60 min. efter att drevet påbörjats. Det finns inte något krav om att någon skall se vilket vilt som drivs. Det ges betyg för sökets storlek (jaklust), själva drevet, skallets hörbarhet och ev uppehåll i drevet (spårsäkerhet), samt samarbetsviljan, d.v.s. när hunden återkommer efter drev. En hund som är lös i skallet (waidlaut) har inga uppehåll i drevet och kan därmed dessvärre ha fördelar på dessa prov i jmf med en ärlig hund.

Då vi i Sverige började med att skissa på provformen "Anlagsprov Skog" i början på 80-talet, utgick vi från de existerande drevproven för taxar. En tax skulle driva 30 minuter för att få ett 3:e pris, men längre tid (60 min) för att få ett första pris. Vi var eniga om att tysk jaktterrier *inte* var en drivande hund i egentlig mening som taxar och stövare, då dessa raser dessutom ska arbeta på kalla/gamla slag, och att tysk jaktterrier inte heller var en stötande hund, som bara satte fart på viltet några hundra meter, för att sedan komma tillbaka till föraren. Utifrån detta resonemang uppstod det idag allmänt vedertagna uttrycket "*kortdrivare*", som man säger att tysk jaktterrier är. Vi sa att den ideala drevtiden var mellan 5 – 20 minuter beroende på

viltmängden, ju mindre vilt desto längre drevtid, ju tätare vilbestånd desto kortare drevtider. Hunden skall enligt provreglerna vara tillbaka till föraren senast efter 60 minuter efter drevets början. Man vet att rådjur gärna buktar i ca 20 minuter för att därefter ofta gå rätt ut. Utifrån den vetskapen sattes den ideala maximitiden för drev till 20 minuter.

För att bli premierad på "Anlagsprov Skog" ska hunden driva sammanhängande i minst 5 minuter. Denna minimitid blev satt utifrån vetskapen om hur sätjakter på de större gårdarna bedrivs.

I dag tycker många, att en tysk jaktterrier skall ha längre drevtider än vad vi tyckte den gång då provreglerna skrevs. T.o.m. i den beskrivelse av rasen som klubben delar ut vid mässor och liknande, står det, att många tyska jaktterriers driver 30-45 minuter eller mera. Man fjärrar sig alltså mer och mer ifrån de grundidéer, som fanns då klubben blev startad och som man också fortfarande har i rasens ursprungsland Tyskland.

"Anlagsprov Fält" är i princip en direkt översättning av de danska provreglerna som de såg ut i början på 80-talet.

Den största skillnaden mellan Sverige och Danmark är nog, att man i Sverige konsekvent delar proven i två delar, vilket ju inte sker i DK. Hunden genomför gryt- och vattendelen under sommarhalvåret och drevdelen görs på hösten. Vårprov, där man släpper hunden efter hare, är inte tillåtet i Sverige.

De två provdelarna läggs sedan ihop till ett fullständigt prov. Provdelen 1 (gryt och vatten), som genomförs ex. sommaren 2006 kan läggas samman med drevdelen, som tages ex. september-december 2007. Man kan även välja att göra drevdelen först.

I Sverige finns även ett s.k. "Elitprov". Provet består av några enkla lydnadsmoment, apportering från vatten samt en grundlig skogsdel, där hunden skall prövas på flera drev och den totala

arbetstiden är minst 3 timmar. För att hunden skall få lov att starta på elitprovet, skall den först ha bestått ett grytanlagsprov, ett anlagsprov för tjt (skog eller fält) och ett viltspårprov. Bruksprøve (Gebrauchprüfung) finns inte i Sverige, och där har inte heller från klubbens sida visats något intresse för att införa det.

Jaktterrierns användning som jakthund i Sverige

Sverige är ju ett långt land (ca 1800 km) med väldigt skiftande väder, natur och vilttillgång. Helt säkert bidrar dessa skiftande "arbetsmiljöer" till, att meningarna är skiftande om hur en god tysk jaktterrier skall arbeta. De flesta tjt används bara till ovanjordsjakt d.v.s. som kortdrivare på rådjur, dov- och kronvilt och vildsvin. Grytjakten har sina flesta anhängare på den terrängtyp som är lite mer "magra" och därmed inte har så täta viltbestånd, och där gran- och tallskog är dominerande. Längst ned i Sydsverige är jaktarealerna förhållandevis små med ganska rikligt och varierande viltbestånd. Lite längre norrut börjar skogen att dominera allt mer, vilket gör att viltmängden många gånger är förhållandevis svag och mindre varierat på stora arealer. Men där terrängen är lite mer fruktbar, och där det finns någorlunda stora åkerarealer inne i skogsområdena, kan det finnas stora gårdar, ibland med personal, som fodrar viltet, och det märks med det samma på tillgången av vilt, även hos grannarna. Grytjakten blir alltmer betydelsefull ju längre norrut man kommer, där det inte finns så många viltslag att jaga. Där blir det även mer allmänt med drevjakt med tysk jaktterrier på älg. Rådjurensbestånden är inte så täta där och man har stora arealer att jaga på. Detta ökar automatiskt kraven på att rasen skall ha ett större sök och att hunden kan ha längre drevtider.

Grytjakten splittrar ofta jägargrupperna i Sverige. På den ena sidan har vi

"landsbygdsjägarna" – jägarna från landet, där många har vuxit upp med grytjakt på både räv och grävling. Att gräva fram en grävling är något helt naturligt för dem. På den andra sidan har vi de "nya jägarna" som ofta bor i staden, och som först har börjat jaga i vuxen ålder. De är sällan intresserade av grytjakt, vill hellre stå på pass i såt efter såt och äta en god middag efteråt eller åka hem till familjen.

Rävbestånden är inte så stora här som i Danmark. Rävnen finner man oftast ovan jord vid användning av stövare. Vid dåligt väder som blötsnö, och när det är parningstid, är det lättare att finna räven i gryt. Normalt finner räven oftast skydd nog i skogen.

Grävling finns det gott om och för de mest hängivna grytjägarerna är det ett vilt som värdesätts mycket högt. Det är inte förbjudet att jaga grävling i Sverige, som det är i Danmark.

Vildsvinet blir alltmer vanligt i Sverige. Den ökning, av registrerade valpar för tysk jaktterrier, kan man med ganska stor säkerhet säga ha sin bakgrund i att det blir allt fler vildsvin. Vildsvinstäta områden ser man i Skåne, omkring Växjö i Småland, i Sörmland söder om Stockholm och i Mälardalen runt sjön Mälaren vid Stockholm, men lokalt finns det även mycket vildsvin på andra områden. På vildsvinsjakterna använder man ofta tysk jaktterrier i kombination med andra raser (spets- och älghundar), som har ett större sök och därmed snabbare finner vildsvinen. De ger normalt ståndskall på säkert avstånd från svinen, men de är tysta då svinen springer iväg. Tysk jaktterrier används till att spränga flockarna och driva dem med skall till de i förväg utposterade skyttarna. Uttrycken "finnare" och "sprängare" i samband med vildsvinsjakt har uppstått genom de olika arbetsätten.

När man talar om svensk jakt, bör det också nämnas, att man i ett svenskt jaktlag av tradition är ganska få jägare (8-12),

även på relativt stora arealer på 500-1500 ha. I den nordligaste delen av Sverige är jaktarealerna flera gånger större – ofta flera tiotusentals ha, där flera jägare kan jaga en hel dag utan att vare sig se eller höra varandra.

Den viktigaste jakten i Sverige är älgjakten, och det populära rådjuret jagar man mest med drivande hund, bl.a. tax. De mera långbenta stövarraserna används till hare och räv. Jakten med älghundsraserna, ex. norsk gråhund och jämthund, samt de olika drivande raserna (tax, basset, beagle, drever, finsk stövare, hamiltonstövare, schillerstövare etc.) är så allmän och traditionell i större delen av Sverige, att många jägare ens knappt vet hur en tysk jaktterrier ser ut och än mindre vad man kan använda den till.

Vildsvinets växande utbredning och även alltmer större ekonomiska betydelse på gott (jakt- och köttförsäljning) och ont (skador på gröda) gör, att raser, som kan och vill arbeta på vildsvin, får allt större betydelse. Tysk jaktterrier har naturligtvis sin naturliga plats i den diskussionen. För den nya generationen av jägare, speciellt de som bor söder om Stockholmsregionen, blir vildsvinet en naturlig del av viltfaunan, och de vill ha hundar som de kan jaga vildsvin med på ett effektivt sätt, och därmed bör rasens framtid i Sverige vara given.